
مقایسه مبانی انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیولیپمن

تألیف:
میثم فلاحی

www.ketab.ir

سرشناسه	: فلاحی، میثم، ۱۳۶۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: مقایسه مبانی انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیولیپمن/تالیف میثم فلاحی.
مشخصات نشر	: تهران : رویان پژوه، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۶ ص.
شابک	: ۹۷۸۶۰۰۴۰۸۱۰۵۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۰ - ۱۴۷.
موضوع	: ابن‌سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰ - ۴۲۸ ق. - دیدگاه درباره انسان‌شناسی
موضوع	: Avicenna - Views on anthropology
موضوع	: لیپمن، متیو، ۱۹۲۳ - م. - دیدگاه درباره انسان‌شناسی
موضوع	: Lipman, Matthew - Views on anthropology
موضوع	: انسان‌شناسی - فلسفه
موضوع	: Anthropology - Philosophy
موضوع	: انسان‌شناسی
موضوع	: Anthropology
رده بندی کتره	: ۱۳۹۵ م ۷۸۴ ف ۴۵۰ BD
رده بندی دیوب	: ۱۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۲۱۰۲۱۵

مقایسه مبانی انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیولیپمن

تألیف: میثم فلاحی

ناشر: رویان پژوه

نوبت چاپ: اول - ۹۵

چاپ: شریف

قطع و تعداد صفحات: وزیری- ۱۴۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: 978-600-408-105-4

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به ناشر است و هرگونه تکثیر، بازنویسی، خلاصه‌برداری و یا برداشت به هر نحوی بدون اجازه کتبی از ناشر مجاز نبوده و منجر به پیگرد قانونی می‌باشد.

دفتر نشر و نمایشگاه دائمی: تهران، خیابان انقلاب، روبروی دبیرخانه دانشگاه تهران، ساختمان کتاب‌های حیاتی، طبقه سوم

تلفن: ۶۶۹۷۰۷۴۰ - ۶۶۴۸۶۳۷۳

www.RPpub.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	پیشگفتار
۵.....	مقدمه

فصل اول: مبانی نظری فلسفه ابن سینا و متیو لیپمن

۹.....	۱-۱. مبانی نظری فلسفه ابن سینا
۹.....	۱-۱-۱. زندگی نامه و آثار
۱۰.....	۱-۱-۲. مفاهیم و موضوعات اساسی
۱۰.....	۱-۲-۱. مکتب ابن سینا
۱۱.....	۱-۲-۲. تعریف فلسفه
۱۲.....	۱-۲-۱-۱. موضوع فلسفه
۱۲.....	۱-۲-۱-۲. روش ابن سینا
۱۳.....	۱-۲-۱-۳. تقسیم علوم
۱۳.....	۱-۲-۱-۴. منطق
۱۴.....	۱-۲-۱-۵. طبیعیات
۱۵.....	۱-۲-۱-۸. مابعدالطبیعه
۱۶.....	۱-۳-۱. اهمیت علم النفس در میان علوم و ویژگی های آن
۱۷.....	۱-۴-۱. اهمیت علم النفس نزد ابن سینا
۲۰.....	۱-۵-۱. تأثیر ابن سینا بر آیندگان
۲۵.....	۱-۶-۱. بازگشت به ابن سینا
۲۸.....	۲-۱. مبانی نظری فلسفه متیو لیپمن
۲۸.....	۲-۱-۱. معرفی برنامه فلسفه برای کودکان
۲۹.....	۲-۲-۱. امکان فلسفه ورزی در کودکان

۳۲.....	۳-۲-۱. هدف
۳۴.....	۴-۲-۱. روش آموزش
۳۴.....	۵-۲-۱. مفهوم فلسفه از دیدگاه لیمن
۳۶.....	۶-۲-۱. مفهوم فلسفه برای کودکان
۳۹.....	۷-۲-۱. رویکردهای فلسفه برای کودکان
۳۹.....	۱-۷-۲-۱. فلسفه با کودکان
۴۰.....	۲-۲-۱. فلسفه برای کودکان
۴۱.....	۲-۱-۲. زمینه فکری متیولیمن
۴۲.....	۱-۸-۲-۱. ساراط
۴۳.....	۲-۸-۲-۱. پیرس و م
۴۴.....	۳-۸-۲-۱. جان دیویی
۴۶.....	۴-۸-۲-۱. ویتگنشتاین و رایل
۴۶.....	۵-۸-۲-۱. لو ویگوتسکی
۴۷.....	۹-۲-۱. پیشینه آموزش فلسفه به کودکان در ایران و اسلام
۴۹.....	جمع بندی

فصل دوم: مبانی انسان شناسی ابن سینا

۵۲.....	۱-۲. چستی نفس
۵۶.....	۲-۲. وجود نفس
۵۸.....	۳-۲. مجرد نفس ناطقه
۶۰.....	۴-۲. رابطه‌ی نفس و بدن
۶۱.....	۵-۲. حدوث نفس
۶۲.....	۶-۲. قوای نفس

- ۶۴..... ۱-۶-۲. قوای نباتی نفس
- ۶۴..... ۲-۶-۲. قوای حیوانی نفس
- ۶۵..... ۳-۶-۲. قوای نفس انسان
- ۶۸..... ۷-۲. نحوه‌ی فعالیت نفس
- ۶۹..... ۱-۷-۲. مراتب و سازوکار نفس حیوانی
- ۷۰..... ۲-۷-۲. مراتب و سازوکار نفس انسانی
- ۷۵..... ۸-۲. کمال نفس انسان
- ۷۶..... ۸-۲. چگونگی کمال علمی نفس انسان
- ۷۶..... ۱-۱-۲. ربط و نسبت نفس با عقل فعال
- ۷۸..... ۱-۱-۲. ربط و نسبت صور معقوله با نفس
- ۸۰..... ۲-۸-۲. چگونگی کمال عملی نفس انسان
- ۸۲..... ۹-۲. سعادت نفس انسان
- ۸۳..... ۱۰-۲. بقای نفس
- ۸۵..... ۱۱-۲. معاد نفس
- ۸۵..... جمع بندی

فصل سوم: مبانی انسان‌شناسی متیو لیمن

- ۹۰..... ۱-۳. انسان‌گرایی و فلسفه کاربردی
- ۹۱..... ۲-۳. ماهیت زیستی و طبیعی انسان
- ۹۵..... ۳-۳. زندگی جمعی انسان
- ۱۰۱..... ۱-۳-۳. نقش زبان در رشد
- ۱۰۲..... ۴-۳. تحول در انسان
- ۱۰۵..... ۵-۳. اهمیت دموکراسی
- ۱۰۶..... ۶-۳. رابطه روح و جسم

- ۷-۳. اصالت عقل عملی ۱۰۷
- ۸-۳. اراده آزاد انسان ۱۰۸
- جمع بندی ۱۰۸

فصل چهارم: مقایسه مبانی انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیو لیپمن

- ۱-۴. اشتراک در مبانی انسان‌شناسی ۱۱۰
- ۱-۱-۴. بعد عقلانی انسان ۱۱۱
- ۲-۱-۴. ویژگی‌های زیستی و طبیعی انسان ۱۱۲
- ۳-۱-۴. هویت فردی و اجتماعی انسان ۱۱۴
- ۴-۱-۴. اراده و اختیار ۱۱۶
- ۵-۱-۴. ویژگی تغییر و تحول در انسان ۱۱۸
- ۲-۴. اختلاف در مبانی انسان‌شناسی ۱۲۰
- ۱-۲-۴. اختلاف در آفرینش و خاتمت انسان ۱۲۰
- ۲-۲-۴. اختلاف در فرجام انسان ۱۲۳
- ۳-۲-۴. سن مناسب جهت فعالیت عقلانی ۱۲۷
- ۴-۲-۴. جایگاه نفس و بدن ۱۲۸
- جمع بندی ۱۳۰

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

- منابع و مآخذ ۱۴۰
- منابع و مآخذ فارسی ۱۴۰
- منابع انگلیسی ۱۴۷

پیشگفتار

خداوند بزرگ و متعال را شاکر و سپاسگزارم که به بنده توفیق انجام این خدمت را عطا کردند و به ریزه زودها و سلامها را نثار پیامبر مهربانی، محمد مصطفی (ص) و خاندان پاکش، به ویژه امام عصر (عجل الله تعالی فرجه، می کنم که انسانها را به راه راست رهنمون هستند.

امروزه تلاش برای تدریس فلسفه تربیتی کارآمد و نیز تربیت فلسفی سرلوحه‌ی اکثر سازمانهای آموزشی و برنامه ریزی شده است. تربیت فلسفی گونه‌ای از رویکردهای تربیتی است که بدنای آاده کردن نسلم نواندیش، منتقد و سازنده است که بتوانند مسائل اساسی زندگی را موشکافانه تحلیل نماید و از این خاک، جهان دیگری بسازند. طبیعی است روند تعلیم و تربیت باید به گونه‌ی هدایت شود که بتواند ذهن و اندیشه فراگیران را با برنامه‌های مدون و مبتنی بر روشهای خاص طوری پرورش دهد که فراگیران بتوانند به تعامل با محیط زندگی و علم و دانشی که ما آموخته‌اند بپردازند.

در دهه‌های اخیر تلاشهای زیادی در کشور صورت گرفته و روشهای کلیشه‌ای و سنتی آموزشی جای خود را به روشهای تازه و بدیع و مبتنی بر نیازهای فردی و اجتماعی دانش آموزان دهد. آنان را خلاق و تولید کننده علم و دانش پرورش داده و دریچه‌های نوینی را در زمینه علوم و تکنولوژی در کشور بگشاید. تغییرات نظام آموزشی و کتب درسی دانش آموزان نیز در همین راستا صورت گرفته است. اما علی‌رغم تمامی زحمات و هزینه‌های سنگینی که آموزش و پرورش متحمل شده است، هنوز شاهد تدریس علم به

شیوه سنتی و معلم محوری هستیم. در قریب به اتفاق مدارس کشور، هیچ تغییری در زمینه تدریس و ارزشیابی و ... دیده نمی‌شود. به همین علت به کرات دیران ظالمانه مورد شماتت قرار می‌گیرند که چرانی‌توانند خود را با روشهای مدرن آموزش وفق دهند.

جای خالی برنامه‌های مدون و کاربردی در نظام تعلیم و تربیت کشور ما خالی می‌باشد و تجربه به خوبی نشان داده است که همه‌ی برنامه‌های وارداتی در کشورمان قابلیت اجرایی شدن را ندارد و یا بعد از گسترش آن به شکست می‌انجامد. پس دو نکته‌ی کلیدی را برای اجرای یک برنامه درسی در کشورمان باید مد نظر قرار دهیم: ۱- نو بودن و دارای اصول و مبانی مستحکم علمی ۲- قابلیت تطبیق و همسان سازی با مبانی اعتقادی و فرهنگ بومی.

سرکات از نظام‌های تعلیم و تربیت ناگزیر دارای «مبانی» ویژه‌ای است که خود «اهداف»، «اصول» و «روشهای خاصی را می‌طلبند. از سوی دیگر، با توجه به رشد تدریجی انسان و بعد از احتیاج نیازهای او، بحث از «مراحل» تعلیم و تربیت و «ساحت‌ها» ی آن اجتناب ناپذیر می‌آید. ریک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت مبانی تعلیم و تربیت در پنج عنوان قابل بررسی و عرجه هستند: ۱- مبانی معرفت‌شناختی؛ ۲- مبانی مابعدالطبیعی شامل مبانی وجود‌شناختی، شناختی و جهان‌شناختی؛ ۳- مبانی انسان‌شناختی یا علم النفس؛ ۴- مبانی اخلاق‌شناختی؛ ۵- مبانی سیاسی - اجتماعی.

به دلیل اهمیت انسان و ارتباط تنگاتنگ آن با عدم و تربیت در این پژوهش به بررسی انسان‌شناسی از دیدگاه متیولیمن؛ مبدع فلسفه برای کودکان و بازسازی مبانی انسان‌شناسی آن طبق دیدگاه‌های ابن‌سینا پرداخته ایم.

برنامه‌ی فلسفه برای کودکان با تاکید بر آموزش تفکر به کودکان، رای اصول و مبانی مشخصی می‌باشد که در نظام آموزشی جامعه‌ی آمریکا شکل گرفته است. این در حالی است که مطالعات کمی در خصوص مبانی فکری و فرهنگی این برنامه در مقایسه با روح تربیتی و فلسفی حاضر در کشور ما صورت گرفته است. در این راستا برای منفعل نبودن صرف در برابر این برنامه‌ی وارداتی، لازم است تا با احتیاط عمل نماییم تا دچار اقتباسی

حساب نشده در کشورمان نشویم. این پژوهش قصد دارد تا با بهره‌گیری از آرای دانشمندان اسلامی، ابن‌سینا مبانی انسان‌شناسی این برنامه را بررسی نماید. نتایج حاصل از برشمردن مبانی انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیولیمن و همچنین مقایسه این دو، به درک درست از این برنامه طبق فرهنگ اسلامی حاکم بر کشورمان منجر می‌شود و نتایج حاصل از آن دستمایه برنامه‌ریزان آموزشی در کشور ما خواهد بود.

برنامه آموزش فلسفه به کودکان در جهان رویکرد جدیدی در پرورش تفکر به کودکان به حساب می‌آید. این برنامه به تازگی در کشور ما به کار گرفته شده است که نوعی اقتباس از برنامه‌های آموزشی به حساب می‌آید. این درحالی است که تعلیم و تربیت در کشور ما متأثر از آموزه و فرهنگ اسلامی است و ضرورت دارد تا مبانی و مولفه‌های فک (فلسفه برای کودکان) و نو-وانان با مبانی و مولفه‌های فرهنگ اسلامی و فرهنگ بومی در کشور ما مطابقت یابد. راستا بهره‌گیری از اندیشه‌ها و آراء دانشمندان اسلامی کارساز خواهد بود. از جهت فلسفه اسلامی که دارای آراء تربیتی نیز می‌باشد ابن‌سینا است.

امید است در پژوهش‌های آینده به بررسی و تعایق دیگر مبانی فلسفی ابن‌سینا با تفکرات موسس برنامه فلسفه برای کودکان و دیگر دانشمندان این برنامه توجه شود. آنچه در این مجلد تقدیم ارباب معرفت می‌شود، حاصل دانش‌های تربیتی و فلسفی نویسنده و همچنین تجربیات آموزشی در مدارس مختلف می‌باشد. در پایان بر خود فرض می‌دانم از همه‌ی کسانی که به نحوی در انجام این تحقیق این جانب را یاری دادند، به ویژه جناب آقای دکتر علی ستاری که بزرگوارانه راهنمایی بنده را تقبل نموده و با سعه‌ی صدر، استادانه، در کمال متانت و بردباری، با راهنمایی‌های محققانه‌ی خود، زمینه‌ی بهتر شدن این اثر را فراهم نمودند، صمیمانه تشکر نموده، با ارزش‌ترین مراتب قدردانی‌ام را تقدیمشان می‌نمایم. همچنین آقای دکتر مجید قربانعلی دولابی که مشاوره‌ی این پژوهش را تقبل نموده و با تجربیات ارزنده‌ی خود مرا

یاری رساندند، صمیمانه سپاس گزاری می‌نمایم. همچنین از کلیه ی عزیزانی که در انجام رساندن این پژوهش، از هیچ کوششی دریغ نکردند، مخصوصاً مسئولین محترم دانشگاه مذاهب اسلامی تهران، دکتر سید محمد تقی شاکزی، دکتر سید عباس ذهبی و استاد بزرگوارم آقای بهرام کریمی کمال تقدیر و تشکر را دارم.

از پدر و مادر مهربانم که برای پیشرفت فرزندانشان از هیچ کوششی دریغ نکردند و سالیان متعددی رنج تحصیل آنان را تحمل نمودند، صمیمانه سپاسگزارم و طول عمر با برکت را از خداوند متعال برای آنها خواستارم.

شهر ادب و اندیشه ازنا

میثم فلاحی

مقدمه

انسان کیست؟ دارای چه قوا و عملکردی می‌باشد؟ مبدأ و مقصد او کجاست؟ اینها سوالاتی است که «المان دینی، فیلسوفان، روانشناسان و جامعه‌شناسان به آن پرداخته‌اند و هر کدام جواب به این گونه پرسش‌ها داده‌اند. برای دست یافتن به شناخت جامع از انسان لازم است به صورت مفصلی و تلفیقی میان دو دیدگاه متفاوت با زمینه‌ی مشترک، مطالعه صورت گیرد. انسان‌شناسی فلسفی باعث می‌شود که تمام جنبه‌های عقلانی انسان مورد مطالعه دقیق قرار بگیرد.

«فلسفه» به معنی محض آن به معنی عشر به دانایی است که در مبدأ گسترش خود، آن را شیوه‌ی پرسش و حل مسئله می‌داند و به معنای چراها روی می‌آوردند. ممکن است برخی تصور کنند که نمی‌توان فلسفه را به کودکان آموخت. اگر برداشت آنها از فلسفه یادگیری دیدگاه‌های پیچیده و انتزاعی فلاسفه از بیل برهان صدیقین و حرکت جوهری باشد، گفته‌ی آنها درست است اما فلسفه برای کودکان برداشتی غیر از این دارد.

«فلسفه برای کودکان» را اولین بار متیو لیمن استاد آمریکایی فلسفه، در دهه ۱۹۶۰ میلادی به کاربرد. وقتی او با مشکل فقدان استدلال و قضاوت در بین دانشجویان خود روبه رو شد، چاره را، آموزش فلسفه با رویکرد انتقادی دید. وی گفت بود که این روش باید از سنین پایین به کودکان آموزش داده شود.

متیو لیمن با استفاده از آرای جان دیویی قصد دارد با ایجاد جوی پژوهشی در کلاس‌های درس که اولین پایگاه اجتماعی دانش آموز محسوب می‌شود، تغییراتی را در وضع موجود در کلاس‌های درس ایجاد نماید که در سایه آن کودکان بتوانند خود به

تفکر مستقل مشغول شده و به کمک اندیشه‌های گوناگونی که هر یک از دانش آموزان به طور مستقل ارائه می‌دهند تحولی را در تعامل فکری میان دانش آموزان و تعامل میان معلم و دانش آموزان به وجود بیاورد که در پی آن یادگیری خلاق شکل بگیرد.

ترجمه‌ی آثار و استفاده کاربردی از برنامه فلسفه برای کودکان روبه گسترش نهاده است و مراکز علمی و کتاب‌های درسی کودکان از این روش تفکر متأثر شده‌اند. این برنامه دارای اصول، هدف، روش و محتوای مخصوص به خود است که قطعا در زمینه‌هایی با فرهنگ و اندیشه‌ی اسلامی - ایرانی ما تفاوت دارد. لذا تطبیق آن با فلسفه و متون اسلامی انیل، باعث غنا و استفاده‌ی درست از این برنامه خواهد شد.

پروژه حاضر به بررسی مبانی انسان‌شناسی برنامه فلسفه برای کودکان و ابن‌سینا می‌پردازد. شناخت انسان و درک درست از اهداف و امیال زمینه ساز تعلیم و تربیت محسوب می‌شود. بن‌سپار آن جهت انتخاب گردیده که وی دایره المعارف فلسفه ایران و اسلام است؛ و در زمینه نفس‌شناسی بحث‌های زیادی نموده است به طوری که برخی او را فیلسوف روانشناس دانسته‌اند.

هدف اصلی این پژوهش مقایسه مبانی انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیو لیمن در برنامه آموزش فلسفه به کودکان می‌باشد. هدف فرعی پژوهش استفاده درست و منطقی از برنامه آموزش فلسفه برای کودکان در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی در نظام تعلیم و تربیت ایران است که متأثر از فلسفه تربیت اسلامی است.

سوالات این پژوهش حول سه محور می‌باشند: مبانی انسان‌شناسی در اندیشه‌ی ابن‌سینا چیست؟ مبانی انسان‌شناسی متیو لیمن در برنامه آموزش فلسفه به کودکان کدام است؟ چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی بین انسان‌شناسی ابن‌سینا و متیو لیمن در برنامه آموزش فلسفه برای کودکان وجود دارد؟

کتاب حاضر دارای پنج فصل می‌باشد؛ در فصل اول به بررسی مبانی نظری و تعاریف موجود در فلسفه‌ی ابن‌سینا و متیو لیمن می‌پردازیم و ریشه‌های فکری هر دو فیلسوف و اثر

گذاری آن دو را بر دیگر متفکران بررسی می‌کنیم. در فصل دوم مبانی انسان‌شناسی فلسفه ابن‌سینا روشن می‌شود. فصل سوم، مبانی انسان‌شناسی فلسفه برای کودکان از دیدگاه متیولیپمن بررسی می‌شود و در فصل بعدی به مقایسه مبانی انسان‌شناسی در دیدگاه ابن‌سینا و متیولیپمن می‌پردازیم و در آخر نیز نتایج پژوهش شرح داده می‌شود.

امید است نتایج این بحث به شناخت بیشتر این برنامه که دارای نقاط ضعف و قوت در برابر فلسفه‌ی سستی ماست منجر شود و مطالعه‌ی این کتاب بیش از لازم را به دست اندرکاران آموزش تفکر به کودکان، معلمان و مربیان و دانشجویان رشته‌های علوم تربیتی در شناخت هر چه بیشتر و بهتر برنامه فلسفه برای کودکان که دارای نقاط قوت و کاستی‌هایی در روش آموزش خود به ویژه در ارتباط با کودکان است به دست دهد.